

Riktlinjer för trygghet mot kränkande behandling

Antagen av barn- och utbildningsnämnden 2023-12-13

Innehåll

1.	Inledning	1
2.	TEORI: FRÄMJANDE BASINSATSER FÖR ÖKAD TRYGGHET	3
	2.1 Relationer mellan personal och elever	3
	2.2 Ledarskap	3
	2.3 Elevers välmående och känsla av sammanhang	3
	2.4 Elevinflytande	3
	2.5 Icke-konfrontativt bemötande	4
	2.6 Organisation	4
	2.7 Vuxennärvaro	4
3.	SÅ HÄR GÖR VI	5
	3.1 Relationer mellan personal och elever	5
	3.2 Ledarskap	5
	3.3 Känsla av sammanhang	5
	3.4 Elevinflytande	6
	3.5 Vuxennärvaro: rastvärdar och rastaktiviteter	6
	3.6 Trygghetsteam	6
	3.7 Anmälan till huvudman	7
	3.8 Roller och ansvarsfördelning	7
	3.9 Plan för trygghet – rekommendationer för arbetsprocessen	9
	3.10 Arbete för lika rättigheter och möjligheter – mot diskriminering	11
	3.11 Arbetsgång vid kränkningar och trakasserier	12
	3.12 Kränkningar på nätet	15
	3.13 Rutiner vid misstänkt mobbning	16
4.	DEFINITIONER OCH BEGREPP	17
5.	REFERENSER	18
6.	BILAGOR	18

Metadata	
Ansvarig förvaltning	Barn- och utbildningsförvaltningen
Version	1.0
Fastställande av plan	2023-12-13 § 219
Beslutsfattare	Barn- och utbildningsnämnden
Revidering	Vid behov
Ansvarig för revidering	Verksamhetschef elevhälsan

1. Inledning

Detta dokument innehåller riktlinjer till all verksamhet inom Falu kommuns skolor i deras arbete för en ökad trygghet för eleverna. Samtliga riktlinjer baseras på forskning och beprövad erfarenhet, i huvudsak utifrån rekommendationer från Skolverket. De riktlinjer som dokumentet framhåller gäller inte bara för undervisningen i skolan, utan för hela skoldagen, inklusive fritidshemmet, och allt som verksamheten innefattar – exempelvis raster, utflykter, friluftsdagar, skolresor och avslutningar. Det innefattar även saker som pedagogiskt material, prov och betygssättning. Det gäller även för fritiden, i de fall det har påverkan för elevers skolsituation.

Inledningsvis är följande rekommendationer med utgångspunkt från Skolverket¹ värda att framhålla:

- Att skolan har ett systematiskt och planerat arbete mot diskriminering och kränkande behandling spelar roll för hur väl man lyckas skapa ett skolklimat som motverkar kränkningar. Ett systematiskt arbete innebär att skolan kontinuerligt ska genomföra en kartläggning av situationen på skolan. Utifrån vad kartläggningen visar planerar man sedan sina insatser och följer upp resultatet för att se om det gett avsedd effekt.
- Det finns ingen färdig uppsättning med insatser som alltid fungerar. Varje elevgrupp och situation är unik och utformningen av de insatser som ofta gett positiv effekt pekar på betydelsen av systematik och kvalitetsarbete samt på främjande arbete för trygghet.
- Det är av betydelse att skolans värdegrund² är stabilt förankrad i organisationen.
- Ett framgångsrikt arbete kännetecknas av en "hela skolan-ansats" som innebär att hela skolan arbetar på ett gemensamt sätt för att skapa ett positivt skolklimat och motverka kränkningar. Rektor/skolledning driver arbetet aktivt, all skolpersonal är involverad och elever görs delaktiga. Man arbetar både "här och nu" och långsiktigt på ett systematiskt sätt.
- Alla beteenden, inklusive kränkningar, uppstår som en följd av samspel mellan individ och miljö. Kränkningar måste förstås som sociala fenomen som uppstår, upprätthålls och förändras över tid som ett resultat av det komplexa samspelet mellan individuella och kontextuella faktorer.³ Kränkningar och mobbning kan därför aldrig behandlas som ett individproblem.

Kom ihåg:

Alla insatser ska alltid, utan undantag, planeras och utföras med elevens bästa i fokus.

Alla insatser ska alltid syfta till att göra det så bra som möjligt för alla inblandade.

Allt främjande, förebyggande och åtgärdande arbete ska utföras med respekt för allas integritet.

Skolans värdegrund är:

Människolivets okränkbarhet

Individens frihet och integritet

Alla människors lika värde

Jämställdhet mellan kvinnor och män

Solidaritet mellan människor

2. TEORI: FRÄMJANDE BASINSATSER FÖR ÖKAD TRYGGHET

Basen i arbetet för ökad trygghet innebär att informera och lära ut till elever hur man betar sig respekt- och ansvarsfullt mot varandra, samt skapa en lärmiljö där dessa önskvärda beteenden underlättas och uppmuntras.⁴ I detta främjande arbete på basnivå inbegrips komponenter såsom vuxnas ledarskap, arbete för att stärka relationer och elevers känsla av sammanhang, samt strategier för att bemöta utmanande beteenden.

¹ Skolverket, 2013; Skolverket, 2022

² Skollagen, 2010:800, 1 Kap. 5 §

³ Skolverket, 2022, s 21

⁴ Läs mer: "PBS nivå ett – för alla elever" i Karlsson, 2020

2.1 Relationer mellan personal och elever

Vuxna som aktivt och medvetet arbetar för att utveckla positiva relationer med sina elever bidrar till ett positivt klimat med goda relationer också elever emellan. Detta bidrar i sin tur till ett gott skolklimat. Studier visar att skolor som präglas av ett gott skolklimat, där all personal arbetar medvetet med relationer, har en högre trygghet bland eleverna.⁵

2.2 Ledarskap

Ledarskap inbegriper alla vuxna i skolan. I det dagliga ledarskapet påverkas elevers sociala utveckling liksom grupputvecklingen och det sociala klimatet. Ledarskapet ska präglas av en tydlig struktur, med tydliga förväntningar på eleverna, men ska samtidigt också vara relationsorienterat med en hög grad av värme och lyhördhet.⁶

Ledarskapet är en grundbult för att skapa studiero, men påverkar också elevers mående och hur man agerar mot varandra, vilket även inkluderar förekomst av kränkningar. I ett gott ledarskap ska undervisning och värdegrundsarbete knytas tydligt samman och på så sätt utgöra en central komponent i skolans främjande arbete.⁷

2.3 Elevers välmående och känsla av sammanhang

Arbetet för en ökad trygghet i skolorna inbegriper ett aktivt och medvetet arbete för att stärka alla elevers hälsa och välmående. Ett begrepp som brukar användas för att förklara hälsa, och som dessutom anses vara en skyddsfaktor mot stress, är känslan av sammanhang (förkortat KASAM).⁸ KASAM kopplas samman med tre centrala faktorer: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

2.4 Elevinflytande

Studier som presenteras av Skolverket⁹ lyfter fram vikten av elevers aktiva involvering och delaktighet i framtagandet av ordningsregler samt i det främjande och förebyggande trygghetsarbetet. Det betyder samtidigt inte att eleverna ska vara involverade i varje detalj. Vuxenvärlden behöver ta sitt ansvar och skapa tydliga ramar och förväntningar för eleverna i olika sammanhang. Utifrån det är det sedan viktigt att fundera på vilket sätt eleverna kan involveras.¹⁰

För att hjälpa eleverna att utöva det inflytande de har rätt till, behövs för vissa elever en tydlig guidning för hur, när och på vilka sätt de kan få sin röst hörd.

2.5 Icke-konfrontativt bemötande

Många kränkningar mellan elever sker när de befinner sig i affekt. Genom att kartlägga risksituationer och tidiga varningssignaler hos elever som ofta hamnar i affekt, är chansen större att undvika kränkningssituationer inom ramen för ilskebrott. Det är också viktigt att vuxna är närvarande och uppmärksamma så att de kan reagera tidigt, innan situationer har lett till för mycket upprörda känslor. Om vuxna i skolan behöver ge korrigerande feedback, uppmaningar och tillsägelser ska det göras neutralt och på ett lugnt och sakligt (icke-konfrontativt) sätt.¹¹

2.6 Organisation

Studier visar på betydelsen av att arbetet med att förebygga, upptäcka och åtgärda mobbning och kränkningar berör hela skolans verksamhet och engagerar all skolpersonal. Det innebär att arbetet inte kan reduceras till skolledningen, en likabehandlingsgrupp eller några enstaka "eldsjälar" bland skolpersonalen. Det är viktigt att alla lärare och annan skolpersonal är involverade i det främjande och förebyggande arbetet. Att alla "drar åt samma håll".¹² En framgångsfaktor är samtidigt också att ha ett team bestående av både lärare och personal med specialfunktioner, som tillsammans med skolledningen har ett särskilt ansvar att driva arbetet för ökad trygghet. Det ska också finnas en tydlig roll- och ansvarsfördelning, samt väl utvecklade rutiner för dokumentation.

⁵ Skolverket, 2022

⁶ Läs mer: "Auktoritativt ledarskap" i Skolverket, 2022

⁷ Skolverket, 2022

⁸ Antonovsky, 2005

⁹ Skolverket, 2022

¹⁰ Karlsson, 2020

¹¹ Karlsson, 2020

¹² Skolverket, 2022

2.7 Vuxennärvaro

Forskning visar att en omfattande del av de kränkningar som sker mellan elever inte kommer till skolpersonalens kännedom. De sker i hög grad under raster, på skolgården, i korridorer och på andra platser med låg vuxennärvaro. Hög vuxennärvaro bland elever under raster främjar trygghet och förebygger kränkningar.¹³

¹³ Skolverket, 2022

3. SÅ HÄR GÖR VI

Ett aktivt arbete för ökad trygghet innebär att systematiskt planera, utföra och utvärdera ett arbete i enlighet med nedanstående delar. Detta systematiska arbete dokumenteras i den lokala planen för trygghet.

3.1 Relationer mellan personal och elever

Varje elev ska känna ett högt förtroende för åtminstone en vuxen. Som mentor eller klasslärare har man huvudansvaret för detta och ska arbeta för att vara den naturliga trygga vuxna som eleven kan vända sig till. Om man av olika anledningar inte lyckas med att skapa en god relation ska man be om stöd för detta, alternativt se till att eleven etablerar en god relation med någon annan vuxen. Exempel på relationsskapande beteenden som vuxen i skolan¹⁴:

- Kommuniera individuellt med varje elev
- Aktivt visa att man lyssnar
- Tilltala varje elev med namn

Som ett led i att bygga positiva lärar-elevrelationer framhåller Skolverket bland annat vikten av att kommunicera med värme, stöd, tillit och ömsesidig respekt.¹⁵

3.2 Ledarskap

Ett strukturerat och tydligt ledarskap i skolan, som samtidigt är inkännande och relationsorienterat, kännetecknas av att man¹⁶:

- Upprätthåller resonabla och rättvisa regler på ett konsekvent, förklarande och rättvist sätt.
- Har höga förväntningar på eleverna, vilket man också förmedlar i ord och handling.
- Arbetar för att eleverna ska kunna uppträda mer självständigt och med en god självreglering, d v s man styr och motiverar inte eleverna genom yttre kontroll och övervakning.
- Utvecklar positiva, varma och stöttande relationer med eleverna.
- Är lyhörd för elevernas åsikter och argument och skapar ett visst förhandlingsutrymme.

3.3 Känsla av sammanhang

För att underlätta och stärka elevers känsla av sammanhang behöver de uppleva att skoldagen är begriplig, hanterbar och meningsfull. För lektioner ställer detta bland annat krav på en tydlig, strukturerad och individanpassad undervisning där alla elever vet svaren på frågorna:

- Vad ska jag göra?
- När ska jag göra det?
- Var ska jag göra det?
- Hur ska jag göra det?
- Varför ska jag göra det?
- Hur länge ska jag göra det?
- Med vem ska jag göra det?
- Vad ska jag göra efteråt?

¹⁴ Karlsson, 2020

¹⁵ Skolverket, 2022

¹⁶ Skolverket, 2022

Även för raster, fritidshemsaktiviteter, friluftsdagar etc. ska eleverna veta svaren på ovanstående frågor. Då dessa aktiviteter har något lösare ramar till sin natur, ställer de ännu högre krav på struktur och förberedelser.

3.4 Elevinflytande

Alla elever ska känna reellt inflytande över sin arbetsmiljö. Detta bör åstadkommas genom att:

- eleverna, efter mognad och ålder, aktivt involveras i framtagandet av plan för trygghet samt vid framtagandet av ordningsregler och förväntningar på hur man ska uppträda respektfullt mot varandra.
- eleverna, efter mognad och ålder, aktivt deltar i det främjande arbetet för ökad trygghet genom involvering i sociala aktiviteter och verksamheter som ökar trivselen och sammanhållningen.
- elevernas situation i skolan höras och följs upp genom enkäter till elever och vårdnadshavare och andra kartläggningar som sedan ligger till grund för verksamhetens kontinuerliga främjande och förebyggande arbete.

3.5 Vuxennärvaro: rastvärdar och rastaktiviteter

Alla skolor ska ha väl utvecklade system för hög vuxennärvaro, med rastvärdar samt dagliga rastaktiviteter som är planerade och ledda av vuxna. Aktuella kartläggningar av situationen på skolan ska ligga till grund för hur vuxennärvaron organiseras avseende platser, situationer och vuxenroller.¹⁷

3.6 Trygghetsteam

Alla skolor ska ha ett team bestående av både lärare och personal med specialfunktioner, som tillsammans med skolledningen har ett särskilt ansvar att driva arbetet för ökad trygghet. Kurator och skolsköterska kan ingå i teamen, men ska inte jobba operativt i ärenden för att på så sätt kunna hålla sig neutrala gentemot eleverna. Teamet ska träffas regelbundet, även då inga aktuella ärenden föreligger.

Vid behov ska elevhälsoteamets samlade kompetens involveras i såväl främjande, förebyggande som åtgärdande arbete.

3.7 Anmälan till huvudman

Alla elever har rätt till en värdig skolvardag fri från kränkande behandling. En kränkning av en elevs värdighet är att se som en avvikelse och ska därför rapporteras till huvudman enligt fastställd rutin. *Se bilaga 1 och 2.*

3.8 Roller och ansvarsfördelning

Alla vuxna i skolan har handlingsplikt att aktivt arbeta mot kränkande behandling, detta ansvar kan aldrig fråntas någon anställd.¹⁸

Allas ansvar

All personal som jobbar inom skolverksamheten i Falu kommun har ansvar att:

- Tillse att alla elever har en tillitsfull relation till minst en vuxen på skolan.
- Tillämpa ett strukturerat och relationsorienterat ledarskap.
- Aktivt verka för att stärka elevernas känsla av sammanhang.
- Agera utifrån ett icke-konfrontativt bemötande.
- Ha god kännedom om elevernas sociala relationer i de elevgrupper man jobbar närmast.
- Ha god kännedom om, följa och utföra aktiviteter enligt skolans handlingsplan för trygghet.
- Aktivt hålla uppsikt efter kränkande behandling samt agera och rapportera till rektor enligt fastställda rutiner. Därefter även hantera och utreda de kränkingsärenden som rektor ålägger en att hantera.

¹⁷ Läs mer: "Vuxennärvaro – aktiv tillsyn och vägledning" i Karlsson, 2020

¹⁸ Skollagen, 2010:800, 1 Kap. 5 §

- Vid behov, och med de aktuella elevernas bästa i fokus, konsultera teamet i hanteringen av ärenden.

Teamens ansvar

- Tillsammans med skolledning leda och organisera det främjande och förebyggande arbetet för ökad trygghet på skolan.
- Bistå rektor i arbetet med att ta fram plan för trygghet och arbete mot diskriminering.
- Arbeta kartläggande, åtgärdande och uppföljande i de kränkingsärenden där det finns anledning att misstänka mobbning.
- Arbeta kartläggande, åtgärdande och uppföljande i de kränkingsärenden där rektor bedömer att teamen bör arbeta, oavsett om det finns anledning att misstänka mobbning.
- Agera särskilt sakkunniga och konsulterande till övrig personal i frågor som rör kränkingsärenden och trygghetsarbete.
- Samverka med elevhälsoteamet kring elever som återkommande kränker, trakasserar eller mobbar.
- Vid behov konsultera särskilt sakkunniga inom barn- och utbildningsförvaltningen i hanteringen av ärenden.

Elevhälsoteamets ansvar

- Stötta trygghetsteam samt övrig personal i skolans övergripande främjande arbete för ökad trygghet och studiero
- Samverka med trygghetsteam och övrig personal vid analys och utformande av stödinsatser kring elever med återkommande problemskapande beteenden och kränkningar

Rektors ansvar

- Leda och organisera arbetet att ta fram plan för trygghet och arbete mot diskriminering.
- Fortlöpande hantera inkomna kränkingsärenden enligt gällande rutin så att dessa omgående kommer till huvudmans kännedom. Delegering av ärenden ska ske till, för ärendet, mest lämpad person.
- Organisera sin verksamhet på ett sådant sätt att de särskilt utsedda teamen har möjlighet att träffas regelbundet. Önskvärt är att teamen ges möjlighet att träffas varje vecka, även då inga aktuella ärenden föreligger.
- Tillse att elevhälsoteam och trygghetsteam samverkar vid behov, samt säkerställa att teamen inte jobbar med parallella spår kring samma ärenden.

Elevhälsans verksamhetschefs ansvar

- Tillse att det inom elevhälsans organisation finns funktioner som kan utbilda den personal som ingår i de särskilt sakkunniga teamen på skolorna.
- Tillse att medlemmar i trygghetsteam erbjuds grundutbildning samt möjlighet till kontinuerlig fortbildning.
- Tillse att det inom elevhälsans organisation finns funktioner som kan agera som konsultativt stöd till i första hand skolledning och nämnda team, i ärenden av särskilt komplicerad natur.

3.9 Plan för trygghet – rekommendationer för arbetsprocessen

En plan för trygghet ska tas fram på årsbasis¹⁹, se bilaga 3. Planen ska innehålla arbete på tre nivåer:

- **Främjande insatser** syftar till att arbeta proaktivt utan förekommen anledning, för ett tryggt klimat på skolan med respekt för allas egenvärde. Främjande insatser i trygghetsplanen ska exempelvis innehålla hur man jobbar med att lära ut, underlätta och uppmuntra önskvärda och respektfulla beteenden, hur man jobbar för att stärka elevernas känsla av sammanhang, hur man jobbar för att kartlägga och stärka relationer, hur man jobbar med vuxnas ledarskap, etc (se rubrik 2.1-2.5).
- **Förebyggande arbete** handlar i korthet om att med utgångspunkt i de risker man uppmärksammat i kartläggningar och analyser, försöka förebygga/hindra att dessa händelser inträffar.
- **Åtgärdande arbete** handlar om ett reaktivt arbete i syfte att stoppa pågående händelser samt förhindra att dessa inträffar igen.

Elever ska, efter mognad och ålder, involveras i framtagandet av plan för trygghet. I grund- och gymnasieskolan förslagsvis genom elev- och klassrådsdiskussioner. Innehållet i planen bör baseras på underlag från elevenkäter och liknande, samt från den statistik runt kränkingsärenden som en fortlöpande och korrekt utförd avvikelserapportering per automatik genererar. All personal har ansvar att aktivt medverka i processen, med skolledning och särskilt utsedda personer (teamet) som särskilt ansvariga.

I framtagandet av de **förebyggande** insatserna i plan för trygghet ska skolan arbeta i fyra steg:

Undersöka

Det första steget är att kartlägga och undersöka rådande situation på skolan. Elevenkäter och liknande som kartlägger elevernas situation, samt statistik från avvikelserapportering, är en bra grund för analysen som ska ske i nästa steg.

Analysera

Efter undersökningen är det andra steget att skolan analyserar orsakerna till undersökningsresultaten. I grund- och gymnasieskolan ska detta göras tillsammans med eleverna, förslagsvis i elev- och klassrådsforum. Det handlar om att reflektera, analysera och dra slutsatser om varför det ser ut som det gör.

Genomföra

I det tredje steget, när analysen är klar, ska skolan genomföra de förebyggande insatser som skäligen kan krävas utifrån vad analysen visar.

Skolan bör sätta upp konkreta och uppföljningsbara mål samt bestämma vilka insatser som ska genomföras för att uppnå målen. Dessa mål och insatser ska skrivas in i planen för trygghet. Insatserna ska genomföras så snart som möjligt och rektor bör ange vem som är ansvarig för detta. Oavsett vem eller vilka som är formellt ansvariga för insatserna, är det av stor vikt att hela skolan deltar.

Följa upp och utvärdera

I det fjärde och sista steget ska målen och insatserna följas upp och utvärderas i en resultatanalys för att se om de haft avsedd verkan, dvs om insatserna har lett till ökad trygghet för eleverna (se mer i Bilaga 3, rubrik 1.1). Utvärderingsarbetet bör utmynna i slutsatser som kan användas i steg ett (undersökningen) i nästkommande års arbete, så att föregående plan kontinuerligt utgör en grund för nästkommande.

Hypotetiskt årshjul

- **Våren (april):** utvärdering och resultatanalys av föregående plan för trygghet + genomförande av elevkartläggningar och elevenkäter etc.
- **Våren (maj):** analysarbete tillsammans med elever.

¹⁹ Skollagen, 2010:800, Kap. 5

- **Våren-sommaren (maj-aug):** framtagande av (förslag på) insatser och ny plan för trygghet.
- **Höst (aug-sep):** Förslag på insatser processas i klass- och elevråd. Nya förslag till insatser kan uppkomma.
- **Höst (sep-okt):** Ny plan för trygghet fastställs

KOM IHÅG Planen för trygghet ska innehålla *konkreta aktiviteter* som ska utföras. Detta ökar chansen att planen följs.

3.10 Arbete för lika rättigheter och möjligheter – mot diskriminering

Arbetet mot diskriminering ska följa samma process som vid framtagandet av de förebyggande insatserna i trygghetsplan, det vill säga stegen Undersöka, Analysera, Genomföra samt Följa upp och utvärdera.

Till skillnad mot arbetet med trygghetsplan som ska ske på årsbasis, ska arbetet mot diskriminering ske *löpande*. Alla delar i detta arbete ska dokumenteras löpande i bilaga 4.

Arbetet riktas både mot direkt och indirekt diskriminering samt bristande tillgänglighet utifrån samtliga sju diskrimineringsgrunder.

För mer information, se Definitioner och begrepp i slutet av dokumentet samt bilaga 3, 4 och 5.

3.11 Arbetsgång vid kränkningar och trakasserier

För de flesta elever räcker det med ett gediget främjande basarbete för att motverka kränkningar och mobbning. När en kränkning ändå skett är det viktigt att skolan följer upprättade rutiner enligt Bilaga 1 och 2 för hur dessa ska hanteras.

Alla kränkningar ska tas på lika stort allvar och skolan ska på ett respektfullt sätt underrätta de utsättande eleverna om det allvarliga och oacceptabla i det som skett. Vid enstaka kränkningar räcker det i många fall att de inblandades agerande uppmärksammas, att man har ett allvarligt men respektfullt samtal om det oacceptabla i handlingarna och att skolans personal följer upp det inträffade under en längre tid.

För vissa elever som blir inblandade i kränkningsärenden räcker det inte alltid med ett allvarssamtal för att kränkningarna ska upphöra. Dessa elever behöver då fördjupade stödinsatser som innebär att man, utöver det som redan görs inom ramen för de främjande basinsatserna, jobbar med extra påminnelser, instruktioner och eventuell färdighetsträning av respektfulla beteenden, samt ser till att i ännu högre utsträckning möjliggöra och uppmuntra dessa alternativa, önskvärda beteenden via tät feedback. Pedagogiskt behöver man också fundera om dessa elever är i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd.

För några elever räcker inte heller alltid de fördjupade individriktade stödinsatserna ovan. I arbetet med dessa elever, som utför återkommande allvarliga problemskapande beteenden och kränkningar, behöver elevhälsoteamets samlade kompetens bistå i arbetet med utformandet av stödinsatser. Detta arbete bör inkludera en kartläggning och analys av vad som orsakar att dessa beteenden uppkommit, samt vad som förorsakar att de fortsätter förekomma. Vad analysen kommer fram till styr sedan hur stödinsatserna utformas.

Parallellt med de åtgärdande insatserna för att stoppa kränkningar och mobbning är det av största vikt att fortsätta jobba med de främjande basinsatserna för att säkerställa att dessa är på plats.

Utredning

Utredningen av ett misstänkt fall ska vara allsidig och genomföras med respekt för alla inblandade.

Syftet med utredningen är att få en objektiv bild av det som skett för att kunna lösa situationen på bästa sätt för alla inblandade.

Syftet med utredningen är *inte* att utreda skuld.

Föräldrar till de inblandade behöver både få information om det inträffade och om skolans arbete för att lösa problemet. Många gånger kan föräldrarna också vara till stor hjälp när det gäller att hindra fortsatta kränkningar.

Utredningen och de åtgärder som skolan beslutar att vidta ska dokumenteras. Dokumentationen är till stor hjälp vid uppföljningarna av de beslutade åtgärderna och som underlag för att identifiera eventuella mönster i de fall som uppkommer på skolan.

Dokumentationen är värdefull när skolan ska planera för att förbättra både det främjande, förebyggande, upptäckande och åtgärdande arbetet.²⁰

Åtgärdande insatser

Planering och utförande av nedanstående åtgärdande insatser bör anpassas efter de inblandade elevernas mognad och ålder.

Samtal med de som utsätts

Skolverket²¹ ger följande riktlinjer till den som leder samtal som syftar till att reda ut situationen för den som utsätts:

- Var tydlig med att trakasserier och kränkningar är oacceptabla.
- Lyssna och visa empati.
- Led samtalet så att beskrivningar av händelser blir konkreta.
- Var beredd att avlasta den utsatta eleven eventuell skuld och skam.
- Visa att skolan tar ansvaret för att åtgärda situationen

²⁰ Skolverket, 2014

²¹ Skolverket, 2014

- Beskriv den process som följer på samtalen och som bland annat kan innebära att elevens vårdnadshavare kontaktas.
- Var lyhörd för den utsattes vilja och fråga efter förslag på åtgärder.

Samtal med de som utsätter

Den personal som sköter utredningen behöver föra samtal med alla elever som på något sätt varit inblandade i att trakassera eller kränka. Dessa samtal förs individuellt med var och en av de inblandade.

Från skolans sida måste det vara tydligt att trakasserier och kränkningar är oacceptabla, samtidigt som förhållningssättet från all personal på skolan är respektfullt. Alla inblandade kan på olika sätt behöva få hjälp med att få syn på sin roll i det som hänt.²²

I samtal som syftar till att reda ut situationen för den/de som utsätter behöver personalen tänka på följande, enligt riktlinjer från Skolverket²³:

- Var tydlig med att trakasserier och kränkningar är oacceptabla och förmedla att handlingarna måste upphöra omedelbart. Fördöm de handlingar som utförts, utan att skuldbelägga.
- Led samtalet så att beskrivningar av händelser blir konkreta, och lyssna på ett respektfullt sätt.
- Uppmärksamma den utsattas situation och lidande, förmedla oro över detta, och försök främja medkänsla för den som är utsatt.
- Visa att skolan ser allvarligt på det som framkommer och har en tydlig strategi för att åtgärda situationen och se till så att det inte händer igen.
- Fråga efter förslag på hur situationen kan förbättras för den utsatta.
- Beskriv den process som följer på samtalen och som bland annat kan innebära att vårdnadshavare meddelas om samtalet och resultatet av detsamma.

När det i samtalet har blivit klarlagt vilka beteenden eleven ska upphöra med, är det slutligen också av största vikt att tillsammans med eleven komma fram till hur eleven i stället ska göra framöver.

Rapportering till rektor

Om man vid hanteringen av en enskild kränkning får anledning att misstänka att detta är en del av mer systematiska kränkningar (mobbing), ska detta anges vid rapportering till rektor så att denne kan ta ställning till hur ärendet ska hanteras vidare.

Kontakt med vårdnadshavare

Vanligtvis (dock med den enskilda elevens bästa i fokus) ska kontakt tas med vårdnadshavare samma dag som samtalet med eleven sker. Efter en första kontakt med vårdnadshavare görs överenskommelse om hur den eventuella fortsatta kontakten ska ske.

Uppföljande insatser

Uppföljning med inblandade ska ske regelbundet, utifrån behov. En grundprincip att förhålla sig till är att hellre följa upp ärendet i överkant snarare än underkant.

²² Skolverket, 2014

²³ Skolverket, 2014; Skolverket, 2022

3.12 Kränkningar på nätet

Nätet är en plats där många elever interagerar med varandra, och är ett av många ställen där kränkningar kan ske. Kränkningar på nätet ska behandlas enligt samma rutiner som kränkningar på fysiska platser.

Viktigt att ha i åtanke är att det finns en risk med att försöka gå in och kontrollera nätet. Elever kan ha en tendens att hitta nya arenor i takt med att vuxna kommer in och kontrollerar. Enligt undersökning från Skolinspektionen²⁴ ser elever nätet som sin egen zon som de vill värna från de vuxnas insyn.

Arbetet för att främja trygghet och förebygga kränkningar på nätet vilar på samma framgångsfaktorer som övrigt trygghetsarbete. Då kränkningar på nätet kan vara särskilt svåra att upptäcka för vuxna, ställs särskilt stora krav på tillitsfulla relationer mellan vuxna och elever för att en elev som blir utsatt, eller uppmärksammar att någon annan blir utsatt, ska våga berätta om det som hänt.

²⁴ Skolinspektionen, 2016

3.13 Rutiner vid misstänkt mobbning

Mobbning är kränkningar eller trakasserier som upprepas vid flera tillfällen med ett medvetet uppsåt att göra någon illa.

Till skillnad från enstaka kränkningar sker mobbning ofta på, för vuxna, dolda arenor.

I de fall där det finns anledning att misstänka mobbning ska vanligtvis (dock med de enskilda elevens bästa i fokus) de särskilt utsedda teamen sköta kartläggningsarbetet, de åtgärdande insatserna i form av samtal med misstänkta offer, förövare och deras vårdnadshavare samt sköta uppföljningen med de inblandade.

I en utredning av misstänkt mobbning är det viktigt att fundera över vad som från början kan ha orsakat att dessa beteenden uppstått, samt vad som förorsakar att de fortsätter förekomma. Beroende vilken funktion beteendet fyller för den misstänkta förövaren kan olika åtgärdande insatser förväntas ha olika effekter.

Samtalen med misstänkta förövare bör ske med två vuxna närvarande, där en leder samtalet och en för anteckningar.

Den som för anteckningar ska agera neutral part och bör i rummet placera sig mitt emellan den andra vuxna och eleven för att signalera just detta.

Den som för anteckningar har även möjlighet att, och bör, ta över ledningen av samtalet i händelse att den som inledningsvis leder samtalet av någon anledning inte längre kan göra detta på ett lugnt och respektfullt sätt.

Samtalet med misstänkta förövare sker enligt samma steg och rekommendationer som vid enstaka kränkningar (se "Samtal med de som utsätter", s 12), men kan många gånger ställa högre krav på samtalsledarens förmåga att balansera allvar, respekt och empati. I den grundutbildning som alla teammedlemmar ska genomgå ingår ytterligare fördjupning och övning i aktuell samtalsmetodik.

4. DEFINITIONER OCH BEGREPP

Kränkande behandling innebär ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagstiftningen kränker en elevs värdighet. Det är en handling som gör att personen som är utsatt känner sig ledsen, sårad och mindre värd.

Mobbning är när en eller flera personer vid flera tillfällen över tid utsatt en och samma person för kränkande behandling. Den som är utsatt för mobbning känner ett underläge och har svårt att försvara sig.

Främjande insatser innebär att man, utan förekommen anledning, gör en insats för att något bra ska inträffa.

Förebyggande insatser innebär att man, efter en kartläggning av risker, gör en insats för att förhindra den risk man förutsett.

Åtgärdande insatser innebär att man, när en incident sker eller har skett, gör en insats för att incidenten ska upphöra samt inte inträffa igen.

Diskriminering är när en personal i skolan missgynnar eller behandlar en elev sämre än andra och det har samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Diskriminering kan ske direkt, som ett direkt missgynnande, men även indirekt om man har en vana, en rutin eller ett förfarande som vid första anblicken verkar neutralt. Exempelvis att behandla alla precis lika vilket i verkligheten kan vara utestängande för en del elever. Bristande tillgänglighet, trakasserier, sexuella trakasserier, direkt och indirekt diskriminering eller instruktion som diskriminerar är olika former av diskriminering.

Trakasserier är när någon blir kränkt utifrån diskrimineringsgrunderna. Det räcker med en händelse för att någon ska göra sig skyldig till trakasserier.

Sexuella trakasserier är ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet. Exempel på sexuella trakasserier kan vara visslingar, blickar, meddelanden, tafsningar eller rykten som handlar om sex eller den utsattes kropp och känns obehagliga för den som utsätts.

5. REFERENSER

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur & Kultur. Andra utgåvan.
- Karlsson, P. (2020). *Tydlighet, ledarskap & uppmuntran*. Stockholm: Natur & Kultur. Första utgåvan.
- Skolinspektionen (2016). *Skolors arbete mot trakasserier och kränkande behandling på nätet*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skollagen (2010:800)
- Skolverket (2013). *Kränkningar i skolan – analyser av problem och lösningar*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2014). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda. Hur kan skolan arbeta mot trakasserier och kränkningar*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2022). *Skapa trygghet för lärande. Om skolans arbete mot mobbning, trakasserier och kränkande behandling*.

6. BILAGOR

1. Rutin för anmälan KB personal – elev
2. Rutin för anmälan KB elev – elev
3. MALL Plan för trygghet mot kränkande behandling
 - mall med instruktioner
4. MALL Arbete mot diskriminering - dokumentation
5. De sjudiskrimineringsgrunderna